

Петро Рабінович

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету
імені Івана Франка
(Львів, Україна)
rmpetro2009@gmail.com

УДК 340.12

УНІВЕРСАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЛЮДЯНОСТІ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлюється низка аспектів фундаментальних прав людини, на яких зазвичай базуються сучасні природноправові концепції. Зокрема, обґрунтовується, що достатньо коректним позначенням таких прав може бути термін “буттєві”. Доводиться, що їхня соціальна сутність полягає у забезпеченні задоволення життєво необхідних потреб людини у соціумі. Найважливішими з таких потреб є насамперед повага до людської гідності, а також достатні для людини та її сім’ї їжа, одяг і житло. Конструюється дефініція поняття “міжнародні стандарти людських прав”. Аналізується універсальний стандарт заборони нелюдського поводження, у зв’язку з чим попередньо обґрунтовується розуміння універсального стандарту людяного (людиннісного) поводження. Спираючись на зазначені всесвітні стандарти, з позиції потребового дослідницького підходу робиться спроба нетрадиційно аргументувати інтегральне людиноцентричне праворозуміння. У його основу покладено уявлення про те, що поняттям “право” можуть бути відображені можливості задоволення потреб людини, які забезпечуються соціальними обов’язками інших суб’єктів суспільства.

Правовість (належність до права) тих чи інших явищ обумовлюється їхньою здатністю слугувати умовами або ж засобами задоволення людських потреб. Означена властивість таких явищ формується тільки в процесі соціальної практики людей, їхніх взаємозв’язків, і вже внаслідок цього право є явищем соціальним. Тому воно виникає у результаті “зустрічі” людських потреб із зовнішніми щодо них явищами, які здатні названі потреби задовольняти. У процесі потребозадоволення відбувається інтегрування об’єктивних властивостей певних явищ (як природничих, так і соціальних) в існування людських індивідів та їхніх груп. І тоді такі властивості, набувши (відповідно до зазначеного праворозуміння) правового характеру, занурюються, впроваджуються, втілюються у людське існування. Адекватним відображенням такої ситуації може бути термінологічний вираз “право у людині”.

У статті також наводиться авторська дефініція поняття “гідність людини”, опублікована ще у 2002 р. У результаті споживання потребокорисних (правових) явищ людина, реалізуючи відповідні можливості, задовольняє свої потреби, нормалізує, “заспокоює” своє існування у соціумі. Отже, саме людина стає тим системоутворюю-

ючим стрижнем, навколо якого в її існування, життєдіяльність інтегруються зазначені явища.

Ключові слова: основоположні права людини; потребний дослідницький підхід; міжнародні стандарти прав людини; людська гідність; нелюдське поводження; інтегральне людиноцентричне праворозуміння.

Яке праворозуміння вважати саме “природним” – це, вочевидь, залежатиме насамперед від того, в якому сенсі вживаються вихідне термінопоняття “природа” та похідні від нього прикметники. Як зазначається у словникових джерелах, це термінопоняття зазвичай має кілька різних значень (сміслів). Причому одним із них є така властивість певного явища, яка притаманна останньому закономірно, неминуче, нормально, тобто, інакше кажучи, природно¹. Саме до такого значення, як видається, належить природно-правова концепція О. Костенка, яка апелює до об’єктивних закономірностей існування і розвитку суспільства. Учений небезпідставно вважає, що відповідність позитивного права держави саме таким закономірностям слугує показником відповідності останнього природному праву². Цілком погоджуючись із такою доволі абстрактною постановкою питання, зазначу, що ключове значення у його розв’язанні матиме передусім змістовна характеристика згаданих закономірностей; а вона, як відомо, ніколи не була і навряд чи може бути уніфікована у різноманітних соціально-філософських доктринах.

За результатами наших тривалих досліджень існуючих основних різновидів праворозуміння такою властивістю тих численних різноманітних соціальних явищ, стосовно яких як у попередні, так і у сучасні періоди історії людства вживалося термінопоняття “право”, є їхня здатність сприяти задоволенню тих чи інших людських потреб. Інакше кажучи, сприяти забезпеченню існування і розвитку людей, які перебувають у суспільстві, тобто забезпечувати їхнє реальне буття у соціумі. Та з огляду на щойно викладену їх *потребову* інтерпретацію, видається більш точним, адекватним іменувати такі права *буттєвими*.

Вони – за суттю та призначенням – є власне буттєвими тому, що забезпечують саме буття, існування людини як біосоціальної істоти. Адже без реалізації, використання, здійснення таких прав виживання і життєдіяльність людини у суспільстві взагалі неможливі. У цьому й вбачається достатня обґрунтованість вживання наведеного терміна для позначення відповідної частини людських прав і свобод та її вирізнення з-поміж усього їх комплексу. (Утім, буттєві права і свободи нині частіше позначаються, як відомо, ще й такими термінами, як-от: “фундаментальні”, “основоположні”, “основні”, “природні”, “засадничі”, “невід’ємні”,

¹ Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980 рр.), т 8 (Наукова думка 1977) 7; Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 (Бусел В укладач, Перун 2005).

² О Костенко, *У світлі соціального натуралізму (вибране): вибрані твори* (ПАЛИВОДА А. В. 2020) 812.

“соціально-природні”, “екзистенційні”; тому всі вони є синонімами до терміна “буттєві”.)

Неминучість виникнення та наявність таких (буттєвих, основоположних) прав і свобод відбивається у людській свідомості – чи то індивідуальній, чи то колективній, наслідком чого стає формування так званого “природного” праворозуміння. І аби запобігти, так би мовити, “оприродничуванню” інтерпретації названої групи людських прав і свобод (тобто розумінню їх як явищ, скажімо, біологічного, чи то фізичного, чи то космічного), видається виправданим називати такі права і свободи також “соціально-природними”³.

Адже саме з “рук” суспільства кожна людина, яка живе в ньому, цілком природно, закономірно отримує основні блага (матеріальні, соціальні й духовні цінності), котрі вкрай необхідні для її існування, життєдіяльності та розвитку. Ось чому термінологічний вираз “соціально-природне праворозуміння”, як видається, коректніше, точніше відображає означену ситуацію.

Міжнародні стандарти людських прав і свобод: поняття, класифікації

Буттєві людські права, їхня реалізація, використання – як впливає з їхньої сутності та призначення – покликані забезпечувати, тобто гарантувати, мінімально необхідні (за певних історичних обставин) умови існування людини у кожному суспільстві. Такі умови мають бути надані кожному члену відповідного суспільства, а зрештою – і кожній людині, де б вона не перебувала. Отож однаковість, рівність таких буттєвих умов – принаймні в їхньому мінімальному життєвозабезпечувальному вимірі – є одним із найпереконливіших проявів засад людяності, гуманності, справедливості у функціонуванні будь-якого сучасного суспільства.

Одним із основних засобів забезпечення такого соціального стану слугує певна уніфікація, стандартизація цих прав і свобод людини, тобто встановлення загальнолюдських (всесвітніх) взірців, еталонів – так званих стандартів, яким мають відповідати права і свободи людини, де і коли б вона не перебувала, існувала. Для відповідних організацій (держав, міждержавних об’єднань, міжнародних органів тощо) такі стандарти зазвичай стають або формально (юридично) обов’язковими, або ж принаймні бажаними, рекомендаційними. І завдяки цьому однією з їхніх функцій, “ролей” стає забезпечення, гарантування буттєвих прав і свобод.

³ П Рабінович, ‘Соціально-природні права й обов’язки людини та інших суб’єктів як елемент загальносоціальної правової системи’ у *Правова система України, т 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України* (2008) 254–66.

Цим стандартам притаманні певні особливості.

Перша особливість полягає у тому, що ці стандарти фіксують мінімальні показники: *а) певного змісту, чи б) певного обсягу, чи в) водночас і змісту, і обсягу буттєвих прав людини.* Другою особливістю є те, що до досягнення таких показників зобов'язуються або заохочуються різні держави. *Третя* полягає у тому, що стандартизування може стосуватися також юридичних засобів забезпечення буттєвих прав людини (судових, позасудових тощо). *Четверта* вбачається у можливих засобах міжнародного впливу на держави, які порушують зазначені стандарти: стосовно юридично-обов'язкових стандартів такими засобами можуть бути різні форми примусового впливу на державу-порушницю, а стосовно рекомендаційних стандартів – різні форми суто політичного впливу. І нарешті, *п'ята* особливість зазначених стандартів полягає в їхній змістовній *універсальності*, яка водночас органічно має сполучатись із певною залежністю їхньої реалізації від конкретно-історичних умов та обставин у різних людських цивілізаціях, регіонах, а іноді навіть і в країнах.

Отже, беручи до уваги всі зазначені вище властивості стандартів, можна запропонувати таку дефініцію їх загального поняття: міжнародні стандарти буттєвих прав і свобод людини – це закріплені у міжнародних актах чи документах, текстуально уніфіковані і функціонально універсальні (для певних міжнародних об'єднань держав) принципи та норми, які фіксують мінімально необхідний або бажаний зміст і/чи обсяг таких прав, зумовлювані досягнутим рівнем розвитку суспільства, а також встановлюють обов'язки держав щодо їхнього забезпечення, охорони і захисту та за порушення їх передбачають негативні політичні чи юридичні наслідки.

Класифікацію таких стандартів можна здійснювати за різними критеріями. Зокрема:

– за їхнім буттєвим (онтичним) статусом – номінальні (інакше кажучи, термінологічні або текстуальні), до яких належать самі лише назви прав і свобод людини, що вжиті у міжнародних актах, та фактичні (змістовні), які фіксують у вказаних джерелах змістові й обсягові показники таких прав і свобод;

– за деонтичним статусом – обов'язкові, втілення яких є формально необхідним для відповідних держав і може забезпечуватись навіть застосуванням міжнародних політико-юридичних санкцій, та рекомендаційні, які хоч і не мають формальної обов'язковості, проте теж забезпечені міжнародно-політичними (морально-політичними) санкціями;

– за простором (територією) дії – світові (загальноцивілізаційні, глобальні) та регіональні (зокрема, континентальні, якразим прикладом яких є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод⁴);

⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення: 16.01.2021).

Петро Рабінович

– за колом адресатів – загальні (стосуються усіх людей) та спеціалізовані (адресовані членам лише певних соціальних спільнот, угруповань, наприклад дітям, жінкам, біженцям);

– за суб'єктом їх встановлення – стандарти Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Ради Європи, Європейського Союзу тощо.

Можливі й інші класифікації стандартів, які розглядаються.

Загалом же слід ще раз зауважити, що різноманітні класифікації стандартів прав і свобод людини покликані відобразити ту чи іншу специфіку; а її неодмінно потрібно брати до уваги при конструюванні та використанні юридичних інструментів їх забезпечення (тобто сприяння реалізації, охороні та захисту) буттєвих прав і свобод людини.

Засадничим світовим документом, над яким, так би мовити, надбудується уся система міжнародно-правових стандартів буттєвих прав і свобод, є Загальна декларація прав людини⁵.

Як встановлено нашими дослідженнями, при її підготовці було безпосередньо використано наукову працю професора Кембриджського університету Г. Лаутерпахта (який протягом 1915–1919 рр. навчався на юридичному факультеті Львівського університету). Він 1945 р. опублікував книгу “Міжнародний білль прав людини”, що вміщувала однойменний проєкт запропонованого автором відповідного документа за такою ж назвою. Цією книгою (як документально підтвердив професор В. Буткевич) і користувалися учасники робочої групи Комісії з прав людини ООН при формулюванні проєкту Загальної декларації прав людини⁶.

Повага до гідності людини – абсолютний універсальний стандарт

У статті 1 Загальної декларації прав людини закріплено вихідний, найважливіший стандарт: ‘Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах’⁷. (До речі, у формулюванні остаточної редакції наведеного положення брав участь представник Української Радянської Соціалістичної Республіки в ООН професор В. Корецький.)

Гідність є найфундаментальнішою соціальною властивістю кожної людини, слугує точкою відліку, джерелом усіх її буттєвих людських прав. Що ж являє собою це явище, у чому полягає його власна сутність?

У вітчизняній літературі одна з можливих відповідей на ці запитання вже пропонувалася мною у публікації 2002 р. Там зазначалося, що *антропна гідність людини являє собою самоцінність людини як біосо-*

⁵ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

⁶ В Буткевич, ‘Право на життя – основоположне право ЄКПЛ. Становлення та розвиток критеріїв і стандартів його застосування’ [2011] 2 (2) Європейський суд з прав людини. Судова практика 199–613.

⁷ Загальна декларація прав людини (п 5).

ціальної істоти – унікального родового суб'єкта, котрий уособлює найвищий рівень розвитку буття на Землі⁸. Згодом інтерпретація названого термінопоняття аналізувалася і розвивалася у вітчизняній юридичній літературі (О. Грищук, В. Кампо, О. Водяников та ін.).

Так чи інакше, повага до людської гідності, заборона зазіхання на неї, її приниження, зневажання набули значення світового стандарту, закріпленого після Загальної декларації прав людини й у низці інших міжнародно-правових актів (зокрема у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права⁹, Хартії основних прав Європейського Союзу¹⁰ тощо).

Людяне поводження

як складова реалізації права людини на повагу до її гідності

Другим універсальним праволюдним міжнародним стандартом (у певному сенсі похідним від стандарту, так би мовити, рівновеликості, рівнозначності гідності кожної людини) є заборона нелюдського поводження, адресована передовсім будь-яким суб'єктам публічної влади – державі, її органам, посадовим особам. Цю заборону було закріплено також у Загальній декларації прав людини (ст. 5) та у низці ухвалених після неї інших актів ООН (Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання¹¹, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання¹²).

Яке ж поводження слід вважати “нелюдським” (нелюдним)?

Очевидно, що для практичного застосування термінопоняття “нелюдське поводження” (зокрема контрольними і судовими міжнародними інституціями) цей вираз явно оціночного характеру має бути конкретизований чи то у нормативному, чи то у правозастосовному або правотлумачному акті, а що найменше – у доктринальному.

Одним із можливих варіантів вирішення останнього завдання є конструювання загального визначення (дефініції) зазначеного термінологічного виразу. Тож далі представимо одну з наших спроб у цьому напрямі.

⁸ П Рабінович, ‘Право людини на компенсацію моральної шкоди’ (2002) 2 Юридичний вісник України 12.

⁹ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

¹⁰ Хартія основних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

¹¹ Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 9 грудня 1975 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_084#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

¹² Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

Видається беззаперечним, що перш ніж визначати, яке поведження може кваліфікуватись як нелюдське, потрібно передовсім з'ясувати, яке поведження є власне людським (людинним, людянісним, людиновимірним, людяним). Задля пошуку відповіді на останнє запитання може бути використаний, як видається, евристичний потенціал потребового дослідницького підходу, на основі якого мною вже пропонувалися відповідні критерії правості тих чи інших соціальних явищ¹³.

Оскільки існування і розвиток будь-якої людини є нічим іншим як безперервним природним процесом задоволення її численних різноманітних потреб у суспільстві (біологічних, матеріальних, соціальних, духовних тощо), то з-поміж них слід вирізняти потреби насамперед життєзабезпечувальні, екзистенційні, тобто такі, без задоволення яких самє існування людини у суспільстві є взагалі неможливим або щонайменше неналежним, неповноцінним. Та й повага до гідності людини не обмежується лише внутрішнім, психологічним поважливим ставленням до людини, а має бути, так би мовити, матеріалізована, об'єктивована у належній поведінці, діяльності насамперед суб'єктів публічної влади – діяльності, спрямованій на задоволення людських потреб. Вже давно встановлено, що до останніх належать щонайменше потреби у їжі, одязі й житлі. Це було відображено, зокрема, у книзі К. Маркса і Ф. Енгельса “Німецька ідеологія” (1846 р.), в якій вперше обґрунтовано історико-матеріалістичну парадигму дослідження та інтерпретацію будь-яких соціальних явищ. Наведене положення дістало закріплення й у Конституції України (ст. 48): ‘Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло’¹⁴. Та видається, що оскільки йдеться про існування людини саме у суспільстві, то до першочергових, вітальних її потреб також належить потреба у повазі до її гідності. Тому задоволення усіх щойно названих потреб і слід вважати обов'язковою, об'єктивно закономірною передумовою належного, повноцінного існування і розвитку людини в соціумі. Це і дає підставу вважати діяльність, спрямовану на створення умов для задоволення означених потреб, *людяною* (людиновимірною, людянісною), тобто, інакше кажучи, людським поведженням.

Отже, можна висновити, що *людяність* (людинність) – це таке ставлення до людини з боку інших суб'єктів суспільства, яке дістає вияв у їхній поведінці, спрямованій на задоволення її життєво необхідних потреб у повазі до її гідності та у забезпеченні її достатніми їжею, одягом і житлом. А тому навпаки: діяльність протилежного антропного спрямування, тобто таку, що спрямована на перешкодження задоволен-

¹³ П Рабінович, ‘Явища права: потребова інтерпретація’ (2019) 6 Право України 175–83.

¹⁴ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 15.01.2021).

ню будь-якої з усіх означених потреб, є підстави вважати нелюдською (нелюдською).

З огляду на наведене можна запропонувати – задля можливого подальшого обговорення – такі дві антропосоціальні дефініції:

1. Нелюдське поводження – це така діяльність будь-яких владних суб'єктів соціуму, яка перешкоджає задоволенню життєво необхідних потреб людини (насамперед у повазі до її гідності, забезпеченні достатніми їжею, одягом і житлом).

Залежно від рівня жорстокості нелюдського поводження з людиною міжнародна правозахисна практика вирізняє такі його види: приниження гідності, катування, злочини проти людяності.

Є підстави вважати, що нижчий рівень нелюдського поводження властивий будь-якому порушенню будь-якого буттєвого права людини; і таке порушення вже саме собою дає потерпілому підставу вимагати компенсації завданої йому моральної шкоди. Адже воно завжди посягатиме на людську гідність.

2. Злочинне нелюдське поводження – це така діяльність будь-яких соціальних суб'єктів, яка цілком виключає можливість задоволення життєво необхідних потреб людини (насамперед потреби у повазі до її гідності).

І вперше у всесвітній історії конкретизоване формулювання декількох складів таких злочинів здійснив влітку 1945 р. Г. Лаутерпахт. Запропоновані ним формулювання у статуті Нюрнберзького трибуналу, який засудив головних військових злочинців нацистської Німеччини.

Згодом ці формулювання Г. Лаутерпахта використовувалися у статутних документах, створюваних під егідою ООН декількох міжнародних тимчасових трибуналів для притягнення до кримінальної відповідальності низки осіб, винних у вчиненні злочинів проти людяності. “Вінцем” розвитку загальної концепції цих злочинів стало закріплення одинадцяти їх складів у ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду¹⁵, який був ухвалений 1968 р. і після належної кількості національних ратифікацій набув юридичної чинності 2002 р. І в цьому міжнародному акті також дістали відображення (принаймні концептуально) відповідні юридичні конструкції Г. Лаутерпахта.

І ось нині у боротьбі з названими злочинами черговий важливий крок планує зробити ООН. Вона у 2019 р. прийняла до розгляду підготовлений її Комісією з міжнародного права проект Конвенції про запобігання і покарання злочинів проти людяності. Його розгляд ООН запланувала на наступну сесію Генеральної Асамблеї.

¹⁵ Римський статут міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text> (дата звернення: 15.01.2021).

Наведені вище положення стосовно вихідних універсальних стандартів прав людини природним чином виводять на проблему загального праворозуміння, зокрема так званого інтегрального.

Висновки. *Інтегральне людиноцентричне (антропологічне) праворозуміння*. Як відомо, останнім часом при обговоренні означеної проблеми почастишали спроби сконструювати так зване інтегральне праворозуміння, покликане подолати біполярність (протилежність, конкуренцію) двох класичних його варіантів: “природного” і “позитивістського”. У руслі таких спроб, як видається, визначальною має бути відповідь на таке ключове запитання: яке саме явище *інтегрується* до складу іншого явища, тобто стає невід’ємною складовою, елементом останнього?

Найбільш поширеними нині способами конструювання “інтегрального” праворозуміння є дві інтелектуальні операції: перша полягає у тому, що з кількох давно відомих варіантів різносмыслових праворозумінь виділяються певні ознаки того явища, яке у кожному з них пропонується відображати термінопоняттям “право”, а друга полягає у тому, що кілька таких ознак послідовно розташовуються в одному реченні (найчастіше через кому – як його однорідні члени), й отримане у такий спосіб судження проголошується праворозумінням “інтегральним”. Еклектичність (механістичність) такого набору ознак видається очевидною – особливо ж у тих випадках, коли їх відбір і навіть послідовність викладу жодним чином не обґрунтовуються. У подібному реченні іменник засвідчує той змістовний, системоутворюючий стрижень, на який, так би мовити, нализуються різноманітні прикметники, котрі спеціалізують (урізноманітнюють) задеклароване буцімто оновлене, “свіже” праворозуміння. Довільно збільшувати чи зменшувати ці ознаки можна, мабуть, скільки завгодно... Проте зазначений вище стрижень зазвичай можна буде ідентифікувати з одним із давно відомих класичних варіантів праворозуміння, насамперед із легістсько-позитивістським або ж із природним.

Натомість пропонований мною нині інтегральний варіант праворозуміння (за такими робочими назвами, як, скажімо, “людиноцентричне”, “людиновимірне”, “антропосоціальне”, “антропологічне”, “людиннісне”, “людинне”) будується принципово інакшим способом, формується за іншим змістовним критерієм – людино-потребовим.

У зв’язку з цим нагадаю, що відповідно до обґрунтованого мною здавна соціально-матеріалістичного потребового підходу термінопоняттям “право” належить відображати *певні можливості задоволення потреб людини в її існуванні та розвитку у суспільстві, зумовлювані досягнутим рівнем його розвитку та забезпечувані обов’язками інших суб’єктів суспільства*. Тому *правовість* (належність до права) тих чи інших явищ обумовлюється їхньою здатністю слугувати умовами або ж засобами задоволення людських потреб. Означена властивість таких явищ фор-

мується тільки в процесі соціальної практики людей, тобто їх взаємозв'язків, взаємодії. І вже внаслідок цього право є явищем *соціальним* (а не скажімо, біологічним, хімічним, космічним). Воно, відтак, виникає у результаті “зустрічі” людських потреб із зовнішніми щодо них явищами, які здатні названі потреби задовольняти. Інакше кажучи, у процесі потребозадоволення відбувається *інтегрування* (включення, входження) певних властивостей реальних явищ (як природничих, так і соціальних) в існування людських індивідів та їхніх груп. І тоді такі властивості, набувши (відповідно до зазначеного праворозуміння) правового характеру, занурюються, впроваджуються у саме існування людини, яке завдяки цьому поліпшується, оптимізується. При цьому задоволена потреба певної людини зникає (щонайменше тимчасово), але можливість слугувати задоволенню аналогічних потреб інших людей відповідним явищем залишається і надалі, й у цьому вбачається загальний, тобто нормативний, характер таких можливостей. У такий спосіб права людини як її певні можливості реалізуються, використовуються нею, стаючи необхідним, природним складником людського існування. Адекватним відображенням такої ситуації може бути термінологічний вираз “право у людині”. Це і дає підставу вважати потребове праворозуміння інтегральним, тобто саме людина визнається тим системоутворюючим стрижнем, який породжує правовість певних явищ як необхідних інструментів задоволення її буттєвих, екзистенціальних потреб, – явищ, які у певному сенсі інтегруються в існування, життєдіяльність людини у соціумі. (Це, мабуть, і дає підставу застосовувати до означеного праворозуміння наведені вище прикметники.)

Запропонована тут людино-потребова інтерпретація інтегральності праворозуміння, може бути, ясна річ, предметом подальшого дискусування. Але як би то не було, гуманістичність, людиноцентричність такого праворозуміння видається беззаперечною.

Доречно зауважити, що наведені вище положення можуть бути додатковими аргументами для обґрунтування понять “правове існування людини” та “людиновимірне явище права”, які використовує білоруський учений В. Павлов при викладенні пропонованого ним варіанта антропологічного праворозуміння¹⁶.

¹⁶ В Павлов, *Проблеми теорії державства и права: учебное пособие* (Академия МВД 2017) 52, 62, 163.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Pavlov V, *Problemy teorii gosudarstva i prava: ucheb. posobie* (Akademija MVD 2017) (in Russian).
2. Kostenko O, *U svitli sotsialnoho naturalizmu (vybrane): vybrani tvory* (PALYVODA A. V. 2020) (in Ukrainian).

Edited books

3. Rabinovych P, 'Sotsialno-pryrodni prava y obov'iazky liudyny ta inshykh sub'iektiv yak element zahalnosotsialnoi pravovoi systemy' u *Pravova systema Ukrainy, t 1: Metodolohichni ta istoryko-teoretychni problemy formuvannia i rozvytku pravovoi systemy Ukrainy* (2008) (in Ukrainian).

Dictionaries

4. *Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy (1970–1980 rr.)*, t 8 (Naukova dumka 1977) (in Ukrainian).
5. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250 000* (Busel V ukladach, Perun 2005) (in Ukrainian).

Journal articles

6. Butkevych V, 'Pravo na zhyttia – osnovopolozhne pravo YeKPL. Stanovlennia ta rozvytok kryteriiv i standartiv yoho zastosuvannia' [2011] 2 (2) Yevropeiskyi sud z prav liudyny. *Sudova praktyka* 199–613 (in Ukrainian).
7. Rabinovych P, 'Pravo liudyny na kompensatsiiu moralnoi shkody' (2002) 2 *Yurydychnyi visnyk Ukrainy* 12 (in Ukrainian).
8. Rabinovych P, 'Iavyshcha prava: potrebova interpretatsiia' (2019) 6 *Pravo Ukrainy* 175–83 (in Ukrainian).

Petro Rabinovych

UNIVERSAL STANDARDS OF HUMANITY AS CONCEPTUAL PRINCIPLES OF ANTHROPOCENTRIC LAW UNDERSTANDING

ABSTRACT. The article highlights some aspects of fundamental human rights issues, on which modern natural law concepts are usually based. In particular, it is substantiated that the term “existential” can be a relatively correct designation of such rights. It is proved that their social essence is to provide or promote the satisfaction of vital human needs in society. The most important of these needs are: respect for human dignity, as well as adequate food, clothing and shelter. The definition of the concept of international human rights standards is constructed. The standard of prohibition of inhuman treatment is analysed with regard to previously substantiated universal standard of human behaviour. Based on these global standards, the author makes an attempt to justify unconventionally an integrated human-centric understanding of law from the standpoint of the required research approach. It is based on the idea that the concept of law can reflect the ability to meet human needs, provided by the social responsibilities of other actors in society.

The lawfulness (belonging to the sphere of law) of certain phenomena is determined as their ability to be conditions or means of satisfying human needs. This property of such phenomena is formed only in the process of social practice of people. As a result, law is a social phenomenon (and not biological, chemical, cosmic). Therefore, law arises as a result of “meeting” of human needs with external phenomena (objects, processes), which are able to meet these needs. Within the process of need satisfaction, the integration of objective properties of certain phenomena (both natural and social) in the existence of human individuals and their groups is made.

Then such properties, having acquired (according to the specified legal understanding) legal character, are introduced into human existence. In this way, human rights as certain human possibilities are realized (used) by a human, and therefore change their ontic status, becoming a necessary natural component of human existence.

KEYWORDS: fundamental human rights; necessity based research approach; international human rights standards; human dignity; inhuman treatment; integrated human-centric law understanding.